

БОЙОВИЙ ДОСВІД ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

COMBAT EXPERIENCE AS A FACTOR OF POLICE OFFICERS' PROFESSIONAL RESILIENCE

В умовах війни поліцейські постійно стикаються з новими викликами, що ставлять під сумнів їхню здатність адаптуватися до змінюваних умов професійної діяльності. Професійна життєстійкість стає ключовим фактором для підтримки ефективної роботи в умовах стресу та небезпеки. У статті представлено дослідження професійної життєстійкості поліцейських залежно від їхнього бойового досвіду. Дослідження спрямоване на вивчення впливу бойового досвіду на різні аспекти життєстійкості поліцейських, зокрема на рівень професійної включеності, емоційної та мотиваційної стійкості, а також на здатність справлятися з професійними викликами.

Мета дослідження – виявити особливості професійної життєстійкості поліцейських залежно від характеру бойового досвіду. У дослідженні було виокремлено три групи респондентів: поліцейські без бойового досвіду, поліцейські з опосередкованим бойовим досвідом (чергування в умовах воєнного стану) та поліцейські з безпосереднім бойовим досвідом (участь у бойових діях). Вибірка дослідження становила 98 осіб. В дослідженні був залучений «Опитувальник професійної життєстійкості» О. Кокуна. Результати дослідження показали, що поліцейські з безпосереднім бойовим досвідом мають найвищі показники професійної життєстійкості, зокрема в аспектах професійної включеності та емоційної стійкості. Водночас поліцейські без бойового досвіду демонструють нижчі результати щодо готовності справлятися з професійними викликами та емоційними навантаженнями. Поліцейські з опосередкованим бойовим досвідом займають проміжне становище, показуючи кращі результати, ніж ті, хто не має бойового досвіду, але менш ефективні, ніж їхні колеги з безпосереднім бойовим досвідом. Це свідчить про те, що реальний бойовий досвід має значний вплив на розвиток професійної життєстійкості, підвищуючи здатність поліцейських справлятися з екстремальними ситуаціями та професійними викликами.

Ключові слова: адаптація, бойовий досвід, емоційна стійкість, мотиваційна стійкість, поліцейські, професійна життєстійкість, професійні виклики, стресові умови.

In wartime, police officers constantly face new challenges that question their ability to adapt to the changing conditions of their professional duties. Professional resilience becomes a key factor in maintaining effective performance under stress and danger. This article presents a study on the professional resilience of police officers depending on their combat experience. The study aims to explore the impact of combat experience on various aspects of police officers' resilience, including levels of professional involvement, emotional and motivational stability, and their ability to cope with professional challenges.

The purpose of the study is to identify the features of police officers' professional resilience depending on the nature of their combat experience. Three groups of respondents were distinguished in the study: police officers without combat experience, police officers with indirect combat experience (duty in conditions of martial law), and police officers with direct combat experience (participation in combat, injuries, loss of comrades, etc.). The sample of the study consisted of 98 participants. The study utilized the "Professional Resilience Questionnaire" by O. Kokun.

The results of the study showed that police officers with direct combat experience have the highest levels of professional resilience, particularly in aspects such as professional involvement and emotional resilience. Meanwhile, police officers without combat experience demonstrated lower results in their readiness to cope with professional challenges and emotional strain. Police officers with indirect combat experience occupied an intermediate position, showing better results than those without combat experience but less effective than their colleagues with direct combat experience. This indicates that actual combat experience has a significant impact on the development of professional resilience, enhancing the ability of police officers to cope with extreme situations and professional challenges.

Key words: adaptation, combat experience, emotional resilience, motivational resilience, police officers, professional resilience, professional challenges, stressful conditions.

УДК 351.74:159.9:616.8
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.72.2.17>

Гудкова А.В.

аспірантка кафедри соціології та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. В умовах затяжної війни в Україні особливого значення набуває вивчення психологічної стійкості працівників поліції як ключової категорії суб'єктів безпеки, які щоденно працюють в умовах підвищеної загрози, стресу та морального напруження. Зіткнення з наслідками збройного конфлікту, як через безпосередню участь у бойових діях, так і через опосередковану взаємодію з його реаліями, суттєво трансформуює внутрішній світ поліцейських, зокрема їх ціннісно-смыслову сферу. Саме ціннісно-смыслову сферу визначає глибину осмислення

професійної ролі, стійкість до моральних дилем, здатність зберігати цілісність і сенс у найкритичніших умовах. У цьому контексті професійна життєстійкість постає не лише як адаптаційний ресурс, а й як особистісна здатність до екзистенційного утвердження, морального вибору та збереження професійної ідентичності. Проте дослідження специфіки розвитку цієї життєстійкості в залежності від типу бойового досвіду є недостатньо представленим у вітчизняній психології. Це визначає актуальність комплексного аналізу взаємозв'язку бойового досвіду, професійної життєстійкості та

ціннісно-сислової детермінації поведінки поліцейських.

В. МакЕвен та співавтори підкреслюють, що життєстійкість як здатність до адаптації проявляється у тому, що індивід, зокрема в умовах професійного напруження, зберігає функціональну рівновагу, гнучко реагуючи на зовнішні виклики та залишаючись у межах власного адаптивного потенціалу [10]. У дослідженні Л. П'янківської життєстійкість розглядається як ключова особистісна якість поліцейського, що впливає на його здатність ефективно справлятися з професійними викликами. Важливим є розвиток здатності до самоспівчуття, оскільки це сприяє підвищенню життєстійкості, полегшує подолання стресових ситуацій і зменшує ризик емоційного вигорання [6].

Бойовий досвід, залежно від його характеру – опосередкованого чи безпосереднього – формує специфічне психоемоційне тло, яке безпосередньо впливає на професійне становлення працівника поліції, його ціннісну систему, мотиваційно-сислову структуру та стратегії подолання [2]. У цьому контексті бойовий досвід є не лише фактором ризику, а й потенційним ресурсом професійного зростання. Згідно з визначенням М. Крейта та С. Біг, життєстійкість охоплює не лише реакції на небезпеки або загрози, а й здатність знаходити можливості для розвитку в складних ситуаціях. Вона полягає в умінні не тільки долати труднощі, а й використовувати виклики як фактори для вдосконалення, спрямовуючи систему до подальшого прогресу навіть у кризових умовах [9].

Опосередкований бойовий досвід, зокрема несення служби в умовах воєнного стану, передбачає хронічну напругу, очікування небезпеки та моральну відповідальність за безпеку інших. Він пов'язаний із постійним психоемоційним навантаженням, що вимагає високої саморегуляції, витривалості та зрілої емоційної рефлексії [1]. Такий досвід, за даними досліджень, актуалізує потребу в переосмисленні професійної ролі та посилює потребу в ідентифікації себе як «воїна порядку».

Безпосередній бойовий досвід (участь у бойових діях, пережиті втрати, поранення) має значно глибший трансформуючий вплив. На психологічному рівні він викликає інтенсивні екзистенційні переживання, пов'язані з граничними станами, втратами та зіткненням із питаннями життя і смерті. У контексті професійного становлення це може спричинити як деструктивні наслідки (травматизація, синдром емоційного вигорання), так і зростання особистісної зрілості, розвиток рішучості, відповідальності, здатності до глибшого сенсотворення [5].

У своєму дослідженні Я. Гончарова встановила, що поліцейські з високим рівнем самоспівчуття демонструють більшу життєстійкість і краще адаптуються до стресових, конфліктних та кризових ситуацій. Навпаки, високий рівень самокритики та страх перед проявом співчуття негативно впливають на життєстійкість, збільшуючи ймовірність

емоційного вигорання і ускладнюючи професійну діяльність в умовах стресу. Це підкреслює важливість розвитку навичок самоспівчуття та подолання страху співчуття для підтримки емоційного благополуччя та життєстійкості поліцейських [3].

Проведені емпіричні дослідження свідчать, що бойовий досвід змінює особистісно-професійні смисли поліцейських, впливає на їхню здатність до професійного включення, управління викликами та реалізацію внутрішньої мотивації. Як зазначає Я. Пономаренко, життєстійкість і сислова інтеграція стають ключовими захисними механізмами, що пом'якшують вплив травматичного досвіду на професійну ефективність [7]. Як вказують І. Шинкаренко та Є. Бурмистрова, соціальна підтримка та ефективна реінтеграція є ключовими чинниками психологічного відновлення та професійної стабілізації правоохоронців після участі в бойових діях, сприяючи збереженню їх функціональної спроможності та сислової орієнтації в професійній діяльності [8].

Отже, бойовий досвід виконує у структурі професійного становлення ініціативну, модифікуючу та сислоутворювальну функцію. Він не тільки трансформує професійну ідентичність, а й переорієнтовує систему життєвих цінностей, змінює межі особистісної відповідальності й глибину розуміння професійної місії.

Постановка завдання. Мета дослідження – виявити особливості професійної життєстійкості поліцейських залежно від характеру бойового досвіду. Завдання дослідження: 1. Теоретично обґрунтувати поняття професійної життєстійкості в контексті діяльності поліцейських. 2. Описати психологічний зміст бойового досвіду у структурі професійного становлення поліцейських (опосередкованого та безпосереднього). 3. Провести емпіричне дослідження структурних компонентів професійної життєстійкості поліцейських із різним типом бойового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вивчення особливостей професійної життєстійкості працівників поліції було здійснено порівняльний аналіз її показників у трьох групах респондентів, які розрізнялися за наявністю та характером бойового досвіду: Група 1 – поліцейські без бойового досвіду, Група 2 – поліцейські з опосередкованим бойовим досвідом (чергування в умовах воєнного стану), Група 3 – поліцейські з безпосереднім бойовим досвідом (участь у бойових діях, поранення, втрата побратимів тощо). Загальна чисельність становила 98 осіб. Перша група налічувала – 34 особи, друга 27 – осіб та третя група становила 37 поліцейських. В дослідженні був залучений «Опитувальник професійної життєстійкості» О. Кокун [4], що дозволяє всебічно оцінити ключові аспекти життєстійкості в умовах стресу та професійних викликів. Отримані дані важливі для кращого розуміння особливостей професійної життєстійкості поліцейських в екстремальних умовах служби. Математико-статистич-

ний аналіз був виконаний за допомогою t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок, а результати наведені в таблиці 1.

Результати порівняльного аналізу (див. табл. 1) свідчать про наявність статистично значущих відмінностей у рівнях професійної життєстійкості поліцейських, залежно від набутих ними бойових переживань. Загальна тенденція демонструє зростання показників професійної життєстійкості від групи без бойового досвіду до групи з безпосереднім бойовим досвідом.

Загальний рівень професійної життєстійкості поступово зростає від Групи 1 ($M = 55.12$) до Групи 3 ($M = 58.33$), що свідчить про ймовірний вплив екстремального професійного досвіду на стійкість до викликів професійної діяльності. Динаміка показників дозволяє припустити поступове посилення життєстійкісного ресурсу в умовах підвищеного стресу та загрози.

Найбільш виражені й статистично значущі відмінності спостерігаються за рівнем професійної включеності. Поліцейські з безпосереднім бойовим досвідом демонструють значно вищі показники ($M = 19.33$), ніж їхні колеги без такого досвіду ($M = 16.62$), з високим рівнем значущості різниці ($t = 3.31$, $p \leq 0.001$). Це може свідчити про глибше професійне залучення, зростання усвідомлення ролі та змісту поліцейської діяльності в умовах безпосередньої небезпек.

Професійний контроль також виявився вищим у групі 3 ($M = 21.89$), порівняно з групами 1 та 2, а порівняння між групами 1 і 3 виявило статистично значущу різницю ($t = 2.59$, $p \leq 0.01$). Це

свідчить про посилення суб'єктивного відчуття контролю над професійною ситуацією у тих, хто безпосередньо стикався з ризиками війни.

Цікавою є динаміка рівня професійного прийняття виклику: найвищий рівень спостерігається в Групі 2 (опосередкований бойовий досвід – $M = 19.23$), тоді як у Групі 3 цей показник знижується ($M = 17.16$), і ця різниця є статистично значущою як між групами 1 і 3 ($t = 2.03$, $p \leq 0.05$), так і між 2 і 3 ($t = 2.14$, $p \leq 0.05$). Це може вказувати на певне зниження романтизованого сприйняття професійних викликів після переживання реальної бойової травми.

Щодо емоційного компоненту, показники є досить рівними між усіма трьома групами, однак між групами 2 і 3 виявлена незначна, але статистично значуща різниця ($t = 2.02$, $p \leq 0.05$), що, можливо, свідчить про вищу емоційну стабільність у тих, хто вже подолав критичні ситуації на полі бою.

Мотиваційний, соціальний та професійний компоненти демонструють позитивну динаміку в бік групи з бойовим досвідом, однак у більшості випадків ці зміни не є статистично значущими. Лише власне професійний компонент має візуально виражену динаміку зростання (від $M = 13.12$ у Групі 1 до $M = 16.16$ у Групі 3), хоча статистично значущих відмінностей між групами не виявлено.

Отже, результати дослідження підтверджують гіпотезу про вплив бойового досвіду на формування окремих складників професійної життєстійкості поліцейських. Найбільш відчутні зміни фіксуються в показниках професійної включеності та контролю, що дозволяє розглядати бойовий

Таблиця 1

Порівняння показників професійної життєстійкості поліцейських залежно від бойового досвіду ($M \pm m$)

Шкали	Група 1	Група 2	Група 3	t		
				1:2	1:3	2:3
Загальний рівень професійної життєстійкості	55.12 ± 0.69	56.28 ± 0.70	58.33 ± 0.68	1:2	1:3	2:3
Рівень професійної включеності	16.62 ± 0.74	17.38 ± 0.79	19.33 ± 0.74	1.18	3.31***	2.10*
Рівень професійного контролю	19.75 ± 0.77	19.66 ± 0.75	21.89 ± 0.72	0.70	2.59**	1.80
Рівень професійного прийняття виклику	18.75 ± 0.76	19.23 ± 0.71	17.16 ± 0.74	0.08	2.03*	2.14*
Рівень емоційного компоненту професійної життєстійкості	13.12 ± 0.80	13.04 ± 0.78	13.33 ± 0.76	0.46	1.50	2.02*
Рівень мотиваційного компоненту професійної життєстійкості	14.87 ± 0.70	13.90 ± 0.73	14.50 ± 0.71	0.07	0.19	0.27
Рівень соціального компоненту професійної життєстійкості	14.00 ± 0.74	14.19 ± 0.76	14.33 ± 0.73	0.96	0.37	0.59
Рівень власне професійного компоненту професійної життєстійкості	13.12 ± 0.72	15.14 ± 0.75	16.16 ± 0.70	0.18	0.32	0.14

Примітка: * – $p \leq 0.05$, ** – $p \leq 0.01$, *** – $p \leq 0.001$.

досвід як потенційний фактор розвитку внутрішніх ресурсів особистості поліцейського, а також уточнювати програми психологічної підтримки відповідно до специфіки пережитого досвіду.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз професійної життєстійкості поліцейських у контексті їхнього бойового досвіду дозволяє зробити низку концептуально важливих висновків, які розкривають глибші зміни у ціннісно-смысловій сфері особистості.

По-перше, з досвідом наближення до екстремальних професійних ситуацій – зокрема тих, що пов'язані з воєнними подіями, втратою побратимів або безпосередньою участю у бойових діях – відбувається помітна трансформація внутрішніх орієнтирів поліцейського. Ця трансформація стосується не лише підвищення професійної залученості чи мобілізації вольових якостей, а й зміцнення відчуття значущості власної діяльності. У структурі життєстійкості саме осмисленість професійної ролі, її моральне наповнення та визнання суспільного сенсу вартують особливої уваги.

По-друге, бойовий досвід стимулює переоцінку особистих і професійних цінностей. Поліцейські, що пройшли через ситуації високого ризику, часто демонструють глибше відчуття професійного призначення, вищу ідентифікацію з професією та зростання внутрішньої згоди з обраним життєвим шляхом. Такі зміни сприяють формуванню стабільного ціннісного ядра, навколо якого вибудовується здатність до прийняття рішень у складних, етично неоднозначних ситуаціях.

По-третє, у структурі професійної життєстійкості простежується тенденція до посилення суб'єктивного контролю та здатності утримувати внутрішню цілісність навіть у кризових обставинах. Такий ефект можна розглядати як результат глибокої особистісної інтеграції воєнного досвіду у власну біографію, що сприяє зростанню впевненості в собі, автономності та життєвої сміливості.

Водночас бойовий досвід не завжди однозначно впливає на сприйняття виклику: якщо на ранніх етапах служби він може сприяти активізації прагнення до подолання труднощів, то в разі глибокої травматизації можливе зниження сприйнятливості до нових викликів. Це вказує на важливість цілеспрямованої психологічної підтримки та роботи з ціннісно-смысловим виміром досвіду – особливо у тих, хто пережив втрати, поранення чи екзистенційні кризи.

Загалом, бойовий досвід виступає фактором не лише функціонального, а й екзистенційного зростання: через зіткнення з граничними життєвими обставинами відбувається перегляд базових життєвих установок, переосмислення смислу служби, зміцнення моральної орієнтації. Таким чином, професійна життєстійкість виявляється не стільки технічною здатністю до адаптації, скільки глибоко внутрішньою, ціннісно обґрунтованою позицією, що інтегрує досвід болю, втрат і самоствердження в нову якість професійного «Я».

В ході емпіричного аналізу було встановлено, що поліцейські без бойового досвіду продемонстрували помірний рівень професійної життєстійкості. Вони мають стійкі професійні навички, проте їхня включеність у роботу та здатність справлятися з професійними викликами є нижчими, ніж у тих, хто має бойовий досвід. Це може бути пов'язано з відсутністю реального контакту з екстремальними ситуаціями, що може обмежувати розвиток певних професійних та емоційних аспектів життєстійкості.

Поліцейські з опосередкованим бойовим досвідом, зокрема ті, хто перебував у зоні активних воєнних дій, показали більш високий рівень професійної включеності та професійного контролю. Вони адаптувались до умов, що можуть бути напруженими, і продемонстрували кращу здатність до управління емоціями в умовах стресу. Однак рівень прийняття професійних викликів та деякі емоційні аспекти життєстійкості виявилися дещо нижчими у порівнянні з тими, хто безпосередньо бере участь у бойових діях.

Поліцейські з безпосереднім бойовим досвідом показали найвищі результати в аспектах професійної включеності та контролю. Вони відзначаються високою емоційною стійкістю, що свідчить про здатність справлятися з важкими ситуаціями та адаптуватися до стресових умов. Проте, в той же час, їхнє сприйняття професійних викликів є більш обмеженим, що може бути пов'язано з постійним психоемоційним навантаженням під час активних бойових дій.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення впливу бойового досвіду на формування ціннісних орієнтацій та сенсу професійної діяльності поліцейських, що сприятиме підвищенню їхньої життєстійкості та ефективності в умовах стресу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчук С.С. Саморегуляція як чинник життєздатності особистості поліцейських «Корпусу оперативно-раптової дії» (КОРД): дис. ... доктора філос.: 053.05. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. 302 с.
2. Гончарова Я.І. Життєстійкість у структурі копінг-поведінки поліцейських. *Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни (з нагоди Дня Університету)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 19 квіт. 2024 р.) / МВС України, Донець. держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький: ДонДУВС, 2024. С. 751–756.
3. Гончарова Я.С. Особливості подолання стресу поліцейськими в умовах війни дис. ... доктора філос.: 053.05. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2024. 314 с.
4. Кокун О.М. Опитувальник професійної життєстійкості (українська версія). *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2021. Вип. 1(1). С. 90–104.
5. Колесніченко О.С. Факторна структура стійкості до бойової психологічної травматизації у пра-

воохоронців стійкого типу з різним рівнем травматичності бойового досвіду. *Психологічний часопис*. 2019. № 1. С. 47–61.

6. П'янківська Л. Життєстійкість як важлива особистісна якість поліцейського. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2(7). С. 943–955.

7. Пономаренко Я.С. Життєстійкість як ключовий чинник психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців ризиконебезпечних професій. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації*: збірник матеріалів IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2024 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 286–290.

8. Шинкаренко І.О., Бурмистрова Є.В. Роль соціальної реінтеграції підтримки в реабілітації та правоохоронців після у бойових діях. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовтня 2024 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2024. С. 345–347.

9. Macrae C., Wiig S. Resilience: from practice to theory and Back again / *Exploring resilience a scientific journey from practice to theory II* (Eds.) S. Wiig, B. Fahlbruch. Cham: Springer Open. 2019. P. 121–128.

10. McEwen B.S., Bowles N.P., Gray J.D., Hill M.N., Hunter R.G., Karatsoreos I.N., et al. Mechanisms of stress in the brain. *Nature Neuroscience*. 2015. № 18. P.1353–1363.